

MAKALE:

KÖLSCH KÜLTÜRÜ

YAZARLAR:

MURAT GÜNGÖR VE HANNES LOH

MAKALE:

KÖLSCH KÜLTÜRÜ

2019 / KÖLN / FRANKFURT

Kölsch Kültürü

Kozmopolit, çok kültürlü, kozmopolit - bu eritme potası anlatısı Köln halkının tarih bilincinde sıkı sıkıya bağlıdır. Kentin kültürel ortamına bir göz atarsanız, Philharmonie'den Afro-Trap'a kadar bu tezi destekleyecek pek çok kanıt bulabilirsiniz. Kısa bir süre önce Milto Oulios tarafından hazırlanan ve Köln'deki kültürlerarası projelerin tamamını sunarak potansiyellerini araştıran "Cologne Cosmopolitan" adlı bir şehir rehberi yayımlandı. Peki ya Köln'ün geçmişteki göçmen kültürünün hafızası?

1960'larda, 70'lerde ve 80'lerde yüz binlerce plak satan Könlü Yüksel Özkasap'ı ya da Metin Türköz'ü hangi şehir tarihçisi hatırlıyor? Almanya Cumhuriyeti'nin en başarılı bağımsız plak şirketi olan Türküola'nın merkezinin Hansaring'de olduğunu kim biliyor? Ve kim misafir işçilerin ve sürgünlerin canlı kültürel pratiklerinin Arsch Huh'tan hip hop'a Köln müzik piyasasının gelişimi üzerindeki etkisi hakkında bir fikre sahip?

Başlangıçta Türküola vardı

Böyle bir hikaye var ve bunun bir başlangıcı var. Yılmaz Asöcal 1955 yılında Almanca öğrenmek için Köln'e gelir. Yaşam öyküsünü Doğan Pürsün'ün "*Nasıl Kazandınız?*" adlı kitabında etkileyici bir şekilde anlatır. Üniversite eğitimini finanse etmek için Alman işverenler için tercüman olarak çalıştı. Bunun avantajı, misafir işçi olarak adlandırılan insanlara yakın olması ve onların ihtiyaçlarını daha iyi tanımasıydı. Müzik uzmanı Cevdet Yıldırım'a göre, Anadolu'dan gelen işçilerin istek listesinde Türkiye'den haberler ve müzik üst sıralardaydı. Asöcal, bu nüfus grubunun büyük ekonomik potansiyelini fark etti - çünkü Alman girişimciler misafir işçileri müşteri olarak değil, sadece işçi olarak görüyorlardı. Ve böylece 1964 yılında ilk şirketini kurdu: Türk-Alman İhracat. Bu şirketle, bugün tüm Alman şehirlerinde bulunan ve ürün yelpazesi ağırlıklı olarak göçmenlere yönelik olan sayısız ithalat-ihracat mağazasının temelini oluşturdu. Günümüzde, bundan arz - talep diye söz edilir. Ama gerçek olan şu ki: o dönemlerde bir Alman iş ortağı olmadan göçmenlerin kendi işlerini kurmalarına izin verilmiyordu. Bu nedenle Asöcal ile Alman ortağı arasında anlaşmazlık çıktığında genç şirket kapanmanın eşiğine gelmişti. Ancak Asöcal, Köln SPD federal politikacısı Hans-Jürgen Wischnewski ile kurduğu temas sayesinde kendi başına bir iş kurma izni almayı

başardı. Birkaç yıl içinde küçük bir imparatorluk yarattı: Köln'deki şirketi Türküola, Avrupa'daki en önemli göçmen müzik plak şirketi haline geldi ve Asöcal, milyonlarca plak satan başarılı bir girişimci haline geldi. İbrahim Tatlıses gibi Türkiye'de yaşayan sanatçıları Almanya'da da yıldızlaştırdı. Çıkardığı plaklara Türk gazetelerinde büyük reklam kampanyaları eşlik etti. Bugün onu anan bir Wikipedia girişi bile yok. Asöcal gibi insanlar Köln'deki sivil toplumun kendilerine bir platform sunmasını beklemediler, göçmenlerin müzikal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek için kendi inisiyatiflerini kullandılar. Köln Almanya'da uzun süre göçmen müziğinin merkez üssü oldu. Bu gelişme Köln halkının gözünden nasıl kaçmış olabilir?

Metin Türköz yurtları fethediyor

Birbirinden farklı olamayan iki biyografi: Alman dili ve Edebiyatında doktora sahibi ve bir girişimci olan Asöcal, Ford'da çalışan ve boş zamanlarında saz çalıp söyleyen misafir işçi Metin Türköz ile tanışır. Türköz'ün 29 Ekim Cumhuriyet Bayramında verdiği doğaçlama bir konserin ardından, ertesi gün müşteriler Türküola'nın kapısının önünde bekleyip Türköz'ün plaklarını isterler. Ve olay hızlı gelişir: Sözleşme, stüdyo kayıtları ve büyük satışlar. Türköz'ün ilk single'ı "Turist / Almanya Destanı" 1967 yılında

çıkır. Şarkı yazarlığı kariyeri boyunca 13 albüm ve 72 single yayınlayan Türköz, bu albümlerinde ilk kuşak misafir işçilerin özlemini ve memleket hasretini anlatırken, aynı zamanda gündelik çalışma hayatını ve Ford işçilerinin hangi koşullarda para kazanmak zorunda kaldıklarını da anlatıyor. Alman-Türk yönetmen, DJ ve müzik uzmanı Nedim Hazar, Metin Türköz'ü haklı olarak "Almanya'daki Türk işçilerin sesi" olarak adlandırıyor. Türköz, fabrikalardaki alt üst ilişkilerini baltalamak için, şarkılarında çok dilliligi kullanarak yeni kelimeler icad edip zekice ironi yapıyor. Alman ustabaşı figürü, "Maestero", şarkılarında sıklıkla karşımıza çıkıyor ve göz kırparak onunla dalga geçiyor. Türköz, misafir işçi yurtlarındaki insanların kültürel boşluğunu doldurur ve işyerlerinde yaşanan eşitsizlikler için özgüvenli bir çıkış noktası yaratır. Türköz, güçlendirme sözcüğü moda olmadan çok önce, çalışma arkadaşlarına kendilerini güçlendirmeleri için akıllıca stratejiler sunuyor. Bülent Kullukcu ile birlikte 2013 yılında "Songs of Gastarbeiter" derlemesini yayınlayan İmran Ayata bile, onu hip hop kültürünün öncüsü olarak görüyor: Bir yandan, müziğini daha sonra sampling'de olduğu gibi kolaj benzeri bir şekilde düzenlediği için, diğer yandan da Almanca-Türkçe dil karışımını sürekli yaptığı için, Metin Türköz bana

göre hem tavır hem de yaklaşım açısından ilk hip hop'çıdır."

Denizaltı ile müzik listelerine giriş

1970 yılında alışılmadık bir şey olur. Bir Türk şarkısı hem Almanya'da hem de Avusturya'da ilk ona girer. Almanya'da sekiz hafta boyunca listelerde kalır. Şarkı Metin Türköz ya da „Köln Bülbülü“ Yüksel Özkasap tarafından değil, aksine pop şarkıcısı Peter Alexander tarafından söylenmiştir. Şarkının adı "Oh Lady Mary" idi ve sözleri Türk film bestecisi Metin Bükey tarafından yazılmıştı. Orijinal adı "Samanyolu" olarak bilinen bu şarkı, Türkiye'de neredeyse her düğünde çalınıyordu. 1970'li yıllarda bu Single'ı satın alan çok az kişi muhtemelen bunun bir Türk halk şarkısı olduğunu fark etmiştir. Yine yurttaki misafir işçiler, Türkçe sözlerin bir Alman pop şarkısına göre yeniden yazılmasından ve müzikal olarak da Alman kulaklarına uyarlanmasından rahatsız olmuş olabilirler. Bu durum, Alman müzik piyasasının katı bir şekilde bölünmüşlüğü ve aynı zamanda kültürel bir ırkçılığı gözler önüne seriyordu: Bir tarafta, ithalat-ihracat yapıları aracılığıyla yalnızca Yüksel Özkasap'ın "Beyaz Atlı" albümünden 800.000 adet satan (bugünün standartlarına göre dört kat platin) Türküola gibi bir plak şirketi. Diğer taraftan bu başarılı sanatçılara

kapılarını açmayan Ariola, Polydor, Phonogram ya da Bellaphon gibi Alman plak şirketleri; ancak bunu yapacaklarına, Peter Alexander olayında olduğu gibi, Türk şarkılarını tanınmayacak hale getirerek öyle kullandılar. Türküola'yı iyi bilen Yildirim, "Almanlar muhtemelen bu müziği sızlanma olarak algıladı" diye düşünüyor. Gerçi Asöcal, olarak Teledisc adında bir yan kuruluş kurarak, Jessy, Adam & Eve ve Peter Alexander'dan bir yıl önce Teledisc'te "Oh Lady Mary "nin bir versiyonunu yayınlamış olan Chris Christiansen gibi sanatçılarla popüler Alman şarkı piyasasında bir yer edinmeye çalıştı.

Sürgünler için geçici bir yurt olarak Köln

Türkiye 1971 ve 1980 yıllarda, siyasi aktivistlerin ülkeyi terk etmesine neden olan iki askeri darbe yaşandı. Baskılar müzisyenleri de etkiledi, özellikle de Aşık geleneğinden gelenleri. Bunlar her zaman sosyal ve siyasi konulara değinen ozanlar ve halk şarkıcılarıydı; bu nedenle birçok Türk, Alevi ve Kürt müzisyen birkaç yıl Köln'de geçici olarak yaşamak üzere Türkiye'den ayrıldı. Bunlar arasında Cem Karaca ve Nedim Hazar gibi sanatçılar da vardı. Cem Karaca 1979 yılında sınır dışı edildi ve Türk polisi tarafından arananlar listesine alındı. Köln'e geldi ve hızla diğer sürgünlerle ve aynı zamanda şehrin solcu çevreleriyle de

bağlantı kurdu. Cem Karaca başlangıçta Türküola ile de çalıştı. Ancak sürgündeki en önemli albümü olan "Die Kanaken", Dortmund'daki solcu Pläne plak şirketiyle işbirliği içinde üretildi. 1990'ların sonu ve 2000'lerdeki rapçiler Almanların en sevdiği hakaret olan "Kanake" terimini kullanmadan çok önce Karaca bu ırkçı yakıştırmaların altını oymak için bir girişimde bulundu. Müzisyen ve oyuncu Nedim Hazar da görkemli bir katedrala sahip olan bu kentte hızla arkadaş edinir. Köln'den Geo Schaller ile tanışır, iki müzisyen Yarinistan grubunu kurar, iki albüm çıkarır ve Alman Plak Eleştirmenleri Ödülü'nü kazanır. Yarinistan aynı zamanda Köln müzik piyasası ile de hızlı bir şekilde bağlantı kurdu - örneğin Stefan Brings ilk günlerde Yarinistan ile bas gitar çaldı. Nedim Hazar şarkı sözlerinde Almanya'daki göçmen işçilerin durumunu da ele alır ve çok kültürlü bir arada yaşamı teşvik eder. Karaca, Hazar ve diğer sürgünler, farklı göç biyografik deneyimlerine sahip olmalarına rağmen, Alman-Türk misafir işçilerin önemli sorunlarını gündeme getirirler. Birer entelektüel ve sanatçı olarak, misafir işçi kuşağının yaşadığı önemli sorunlarından etkilenmediler: fabrikalarda çalışmadılar, Alman dilini öğrenmek için yeterince zamanları vardı ve ırkçılıkla neredeyse hiç karşılaşmadıkları çevrelerde hareket ettiler. Ancak politik bir

sanatçı olarak, Aşık olarak, çevrelerinde karşılaştıkları meseleleri ele alırlar. Ve 1980'lerin Almanya'sında bu, her şeyden önce göçmen işçilere karşı artan ırkçılıktır. Keupstraße İnisiyatifi'nin kurucularından Kutlu Yurtseven, "Türküola sanatçıları o dönemde bilinçli olarak Türk dinleyicilere hitap ediyordu" diyor ve ekliyor: "Alman halkına ilk kez hitap eden ve aynı zamanda bilinçli olarak Almanca şarkı sözleri yazan siyasi sürgünlerdi." Böylece sürgün grubu, misafir işçiler ile 1980'lerde Şansölye Helmut Kohl yönetimindeki "manevi-ahlaki dönüş" karşı direnen kiliseler, sendikalar ve alternatif hareketlerden oluşan geniş bir ittifak arasında önemli bir köprü oluyordu.

Çok Kültürlü Hayalden Hip Hop'a - Sade Dil

Türküola'nın sanatçıları şarkılarını ilk nesil göçmen işçiler için seslendirdiler. Türkiye'den siyasi sürgünler geldiğinde, Almanya'daki misafir işçi ailelerinin sorunlarını Alman dinleyiciler için görünür hale getirdiler ve ırkçılık karşıtı eleştirilerini çok kültürlü bir vizyonla birleştirdiler. Bu vizyon, 1980'lerin Federal Cumhuriyeti'nde "yabancı" olarak damgalanan ve çoğunluk toplumunda kendilerine yer bulamayan misafir işçilerin çocukları için de cazipti. Büyük bir coşkuyla Alman toplumunda eşit bir yer talep edenler 2. nesildi. Könlü şarkıcı-söz yazarı Ozan Ata Canani'nin

1979'da "Alman Dostlar" adlı şarkısında formüle ettiği soruyu kendinden emin bir şekilde ele aldılar: "Ve bu insanların çocukları iki dünyaya bölündü, ben Ata ve size soruyorum şimdi nereye aitiz?" Ozan Ata Canani bu soruyla dikkatleri üzerine çekti ve grubuyla birlikte WDR televizyonunda Aktuelle Stunde ve Alfred Biolek'in Show programlarına davet edildi. "Bu insanların çocukları" şimdi farklı bir üslup benimsedi. Açıkça konuştular ve genç hip hop kültüründe katılım, vatandaşlık ve ırkçılık konularını yeniden müzakere ettikleri bir ifade biçimi buldular. Ve 1990'ların başında çokkültürlü rüya, Rostock, Mölln ve Solingen'in alevleri arasında kavrulduğunda, genç rapçiler siyasi sürgünlerin bayrağını devraldılar. Öfkelerini haykırdılar ve kültürel uyumsuzluk üzerine paternalist bir söylemin nesnesi olmak istemediler. Könlü rapçi Kutlu Yurtseven, "Mölln ve Solingen, ailemi felç eden ve şok eden olaylardı," diye hatırlıyor, "ama bizim için bir işaretti: şimdi her zamankinden daha fazla! Şimdi sıra bizde!" Ancak deneysel disko-folk grubu "Derdiyoklar" gibi Türküola sanatçıları için de 1980'ler ve 1990'larda yükselen ırkçılık bir dönüm noktasıydı ve "Hop Hop Dazlaklar" ve "Sevgili Gabi" gibi şarkılara yansdı; bu şarkılar sadece neo-Nazi dazlaklarına karşı değil, aynı zamanda dönemin siyah-sarı hükümetinin yabancı düşmanı politikalarına karşı da bir

eleştiriydi: "Helmut Kohl ve Strau, yabancıların ülkeyi terketmesini istiyor. Biz insan değil miyiz, sevgili Gabi?". Hümanizm, ırkçılık karıt ve onur mücadelesi Derdiyoklar'ı, Kutlu Yurtseven gibi rapilerle birleştirir. Yanan evler ve öldürülen insanlardan dolayı duyduğu öfke, kendi ailesinin geçmişine de ilgi duymasını sağladı. Kutlu Yurtseven 2002 yılında babası için yazdığı "Denkmal" (Anma) adlı arkıda onun g biyografisini anlatırken, aynı zamanda 1973'teki büyük Ford grevi gibi ilk kuşağın emek mücadelelerini de görünür kılıyor. 30 yıldır Microphone Mafia olarak Kutlu ve Signore Rossi, Köln müzik piyasasında harmanlanıyor. Küçük mahzenlerde ve büyük festivallerde aldılar, Arsch Huh inisiyatifine katıldılar, Philharmonie'de Hhner'lerle aldılar ve Holokost'tan kurtulan Esther Bejarano ve oğlu Joram ile Cumhuriyetin sahnelerinde kouturdular. Kutlu geriye dönüp baktığında ŗunları söylüyor: "Biz misafir ii çocuklarına sürekli iki sandalye arasında oturduğumuz ve bunun bir sorun olduğu söylenirdi. Ama biz bunu kendimiz için bir kazanım olarak gördük: Eęer gerçekten hiçbir yere ait değilsek, o zaman seçim yapmak zorunda değiliz. Geçiş halindeyiz, roller ve kimliklerle oynayabilir ve daha da geliebiliriz.

Nedim Hazar'ın oğlu, Klnl rapçi ve aktör Eko Fresh de 2012 yılında, yani "Denkmal "dan on yıl sonra, ailesinin g

hikayesine bir şarkı ithaf etti. "Der Gastarbeiter" adlı şarkısı, 15 yaşında Almanya'ya gelen annesinin ailesinin hikayesini anlatıyor. Şarkının videosu YouTube'da neredeyse 4 milyon kez tıklandı ve şarkıya yapılan 5.000'den fazla yorumdan bazılarını okuyan herkes Eko Fresh'in konuyla ilgili nasıl bir sinir harbi yaşadığını fark edecektir. Eko Fresh, göçmen bir çevredeki sosyal konum ile ülkedeki koşullara ve ironik bir şekilde değinen başarılı bir Alman müzisyenin statüsü arasındaki dengeyi ustalıkla yönetiyor. Bir yandan Almanyalı Türklerin sorunlarına eğiliyor ve bunları akıllıca yansıtıyor ("Aber..." şarkısında olduğu gibi), diğer yandan yeteneği ve performansı nedeniyle toplumdan takdir gören bir sanatçı. Ayrıca Eko Fresh'in biyografisi Türk göçünün en önemli iki akımını kesiştiriyor: Babası Nedim Hazar siyasi bir sürgündür; annesinin ailesi ise Türkiye ile yapılan işçi alımı anlaşması sırasında Almanya'ya gelmiştir.

Köln Aşıklık Geleneği

Peki, misafir işçilerin şarkı yazarları, 1980'lerin siyasi sürgünleri ile Almanya'daki 2. ve 3. kuşak göçmenleri arasında sanatsal bir süreklilik var mı? Metin Türköz'den Ozan Ata Canani'ye, Cem Karaca ve Nedim Hazar'dan Kutlu Yurtseven ve Eko Fresh'e bir eğri çizilebilir mi? Elbette Hip-Hop sanatçıları eski sanatçıların müziğini derliyorlar. Ancak

başka bir gelenek çizgisi daha ağır basıyor: Könlü müzisyenler Eko Fresh ve Kutlu Yurtseven şarkı sözleriyle Aşık geleneğini sürdürüyorlar. Müzikolog Martin Greve, Aşık yorumcuların 20. yüzyılın ortalarına kadar Doğu ve Orta Anadolu'da genellikle tek haber ve hikâye kaynağı olduğunu ve sonrasında da sosyal eleştirel ve politik şarkı sözleriyle tanındıklarını belirtiyor. Aşıklar aydınlatıcı, bilgiyi koruyan ve yayan kişilerdi. Youtube, Twitter ve Facebook çağında yeni bir Aşık kuşağı, ana akım toplumun gürültüsü içinde kaybolma tehlikesi olan konuları ele alıyor. Eko Fresh, Alman okullarının müfredatında henüz yer bulamamış hikayeleri anlatırken, Kutlu Yurtseven resmi tarih yazımının görmezden geldiği mücadeleleri, direnişleri ve göçmen bilgisini hatırlıyor.

Peki günümüzde?

Bizim Köln'deki göçmen müziğinin tarihsel kesiti, yalnızca zengin bir hikayenin bir yapboz parçasıdır. Yunan, İspanyol, İtalyan ya da Koreli göçmen gruplarının anlatacak heyecan verici daha az hikayeleri yok. Ayrıca 1980'lerde İran, Irak veya Lübnan'dan kaçan insanların, son yıllarda Suriye, Kuzey Afrika ve Afganistan'dan Almanya'ya gelen mültecilerin hepsi de bilgilerini, şarkılarını ve deneyimlerini yanlarında getirerek çoğunluk toplumunu etkileyip

değiştiriyorlar. Göçmenler homojen bir kitle değildir ve kültürel ifade biçimleri, güçlenme stratejileri ve mücadeleleri farklılık gösterir. Sonuçta, bir kişinin öğrenci, işçi göçmeni, sürgün ya da mülteci olarak göç etmesi farklılık yaratıyor. Farklı sosyal sebepler, kişinin göç ettiği ülkeye bakışını ve toplumdaki konumunu etkilemektedir.

Peki ama bu hikayeleri, mücadeleleri ve dönüşüm süreçlerini ne yapacağız? Uzun süredir burada yaşayan bizler, yamıza gelenlerle birlikte bunları nasıl hatırlamak isteriz? Geçmişe bir bakış, günümüzde yapılacak eylemleri belirlemez mi ve geleceğe yönelik seçenekleri değiştirmez mi? Göçmenlerin kendi kendilerini güçlendirme hikayeleri, toplumun katı değerlerine meydan okuma ve sosyal değişim süreçlerini zorlama gücüne sahiptir. Bu tür dinamikler toplumları daha karmaşık, çeşitli ve ilerici hale getirir. On yıllarca kamusal bir göçmenlik müzesi kurulması için kampanya yürüten Köln'deki Almanya Göç Belgeleme Merkezi ve Müzesi Derneęi (DOMID), hatırlamanın ve korumanın bir yolunu arıyor. Kendimize şunu sorabiliriz: Neden hala bir Metin-Türköz Okulu, Özkasap Meydanı ve Asöcal Sokağı yok. Nedim Hazar ya da Kutlu Yurtseven gibi sanatçı ve aktivistlerin neden hala kamuoyu tarafından tanınmadığını sorabiliriz. Ya da Eko Fresh'in şarkı sözlerinin neden hala okul kitaplarında yer almadığını. Köln halkı,

gömülü hikayeleri kurtarabileceğini ve onları kolektif hafızaya ekleyebileceğini geçmişte kanıtladı. Bartholomäus Schink, Mucki Koch ya da Jean Jülich bugün pek çok kişi tarafından biliniyor. İki yıl içinde Türkiye ile İşçi Alımı Anlaşması 60 yaşına girecek. Bu, göçmenlerin ve çocuklarının tarihini ve kültürel mirasını görünür kılmak için iyi bir fırsat olacaktır.

Bu metin, 3 Şubat 2019 tarihinde beklenmedik bir şekilde aramızdan ayrılan Aşık Metin Türköz'ün eşi Necla Türköz'e ithaf edilmiştir.

WWW.MURATUNDHANNES.DE

